

Een duurzame wereld vs het recht op familielevens

mr. drs. G.H.A. van den Heuvel

8 maart 2011

Bijdrage aan de expert meeting van 11 maart 2011 te Den Haag

De stelling zou geponereerd kunnen worden dat de, door sommigen alarmerend genoemde, exponentiële wereldbevolkingsgroei een van de wortelproblemen is die het streven naar een duurzame wereld ondermijnt. Immers, simpel gezegd, hoezeer je ook strijdt voor duurzaamheid en stevigere milieu- en mensenrechten, als de aarde maar een bepaalde hoeveelheid cake kan leveren, en steeds meer mensen maken aanspraak op een stuk van die cake, zal ondanks alle rechten die je in de loop der tijd weet te verwerven, de cake toch op een dag opraken. Er zal grote schaarste ontstaan en met al je verworven rechten zullen mensen dan naar alle waarschijnlijkheid terugvallen naar strijd om natuurlijke hulpbronnen en om bestaan, met als gevolg rampzalige conflicten, hongersnoden, voortgaande roofoverval, voortgaande vervuiling en klimaatverandering. Wat heb je dan bereikt?

Hoe verhouden duurzaamheid, behoud van biodiversiteit en rechten zoals 'recht op een schoon en gezond milieu', recht op een adequate levensstandaard, recht op gezondheid, recht op water, recht op huisvesting en het recht op leven zich met het recht op familielevens, en daarmee een voortdurende, ongeremde wereldbevolkingsgroei?

Indien het recht op (familie)levens een praktijk voortzet waarin het onmogelijk is in te grijpen in een ontwikkeling die leidt tot een wereldbevolkingsaantal dat de aarde simpelweg, met alle natuurlijke bronnen die zij heeft en met alle technologie om deze maximaal te benutten, niet meer kan onderhouden, omdat zulk ingrijpen niet slechts als onethisch, maar als illegaal wordt ervaren, dan zou dit kunnen leiden tot een ramp met vele slachtoffers, waaronder de natuur, het klimaat, de voedsel- en energievoorziening, de biodiversiteit en de mens zelf. Datzelfde recht op familielevens heeft dan op de langere termijn het effect dat het zichzelf in feite ondermijnt. Het individuele en onmiddellijk uit te oefenen recht op familielevens dat dan zal leiden tot schaarste en massasterfte schendt zodoende, kun je argumenteren, op langere termijn onze capaciteit om ons recht op een adequate levensstandaard tot en met ons recht op leven uit te oefenen.

Anders: wat is het recht op (familie)levens eigenlijk? Voor wie is het bedoeld? Ziet het voornamelijk op het recht van de reeds levenden om te leven, in familieverband? Of ziet het tevens op het recht om nieuw leven te creëren (zoals BUPO artikel 23(3) en ESCR artikel 10(1) suggereren) en op het recht van nog ongebooren leven? Indien het uitgelegd wordt als voornamelijk ziet op het recht op (familie)levens van de reeds levenden, kun je bijvoorbeeld beargumenteren dat gezinsbepalende maatregelen, en eventueel abortus tot een bepaald zwangerschapstadium, geen inbreuk maken op deze rechten. BUPO en ESCR maken ook enkel gewag van het recht op 'het stichten van een familie' zonder dit verder toe te lichten.

Afgezien hiervan, neem nu het recht op een adequate levensstandaard. Vele miljoenen mensen leven onder de armoedegrens en genieten niet van dit recht. Even aannemende dat er nog onvoldoende bewijs is dat de wereldbevolkingsaanwas in de huidige aantallen al een bedreiging vormt voor het voortbestaan van mens en natuur, stel dat de economische groei zoals we die nu in Azië zien zich rap verspreid over de gehele wereld (niet alleen een minderheid in China, maar de gehele Chinese bevolking gaat genieten van een levensstandaard van ruim boven de armoedegrens, alle Afrikanen genieten morgen plots van een levensstandaard ruim boven de armoedegrens), dan zal dit gepaard gaan met een exponentieel groeiend verbruik van voedsel en energie. Kunnen we met zekerheid stellen dat indien we alle ESC rechten morgen realiseren voor eenieder in de wereld, waar wij sociaal-voelende juristen en NGO medewerkers toch van dromen, de aarde en de natuur met de huidige bevolkingsaantallen dat überhaupt wel aan kan? We hebben nu al te maken met zo'n verschil tussen aanbiedingscapaciteit van energie en voedsel enerzijds en vraag

anderzijds, dat energie en voedselprijzen in regelmatige intervallen maar gestaag stijgen. En dan hebben we nog niet eens in aanmerking genomen dat de wereldbevolking van 7 biljoen nu over niet al te veel jaren 9 biljoen zal zijn.

Ik pleit hiermee niet voor stricte gezinsbeperkende maatregelen of voor ruime(re) abortusmogelijkheden. Ik vind dit een zeer moeilijke materie. Kijk eens naar China, en hoe het één-kind beleid daar tot drama's en onrechtvaardigheden leidt? Er zitten veel haken en ogen aan deze kwestie. Ik pleit er echter wel voor dat wij mensen, als individuen, ons er van bewust worden hoezeer alleen al onze individuele uitoefening van ons recht een gezin te vormen van onbeperkte omvang, zonder dat in collectief verband te zien, kan leiden tot ondermijning van dat en al die anderen rechten die wij eveneens als vanzelfsprekend zien, indien we niet als collectief goed doordacht, verantwoord en met de juiste remmingen met dit recht omgaan.

Het huidige systeem van rechten, en van mensenrechten specifiek, is voornamelijk gericht op de rechten van individuen. Dat mensenrechten een 'westers ding' zijn is allang achterhaald, ook niet-westerse landen, bijna de gehele wereld, hebben de Bill of Rights (om maar een deel van alle mensenrechteninstrumenten te noemen) ondertekend. Echter, dat 'individuele' rechten (i.t.t. groepsrechten) een westers begrip zijn, daar kan ik me in vinden. Het Afrikaanse mensenrechtensysteem bijvoorbeeld heeft expliciet aandacht ook voor groepen. Wellicht moeten ook wij weer wat meer aandacht krijgen voor groepsdenken in recht, meer nog dan in het huidige discours over mens milieu en recht wordt gedaan. Zoals ik hierboven heb geschetst, is het nadeel van het ongebreideld nastreven en uitoefenen van bepaalde individuele rechten dat het kan leiden tot collectieve schade, wat de som is van veelvuldige individuele schade, en zich dus als een boemerangeffect weer naar mij terugkeert, of wat ik zo op mijn eigen nazaten afwikkel. Door mijn recht op familielevens uit te oefenen zonder me rekenschap te geven van de collectieve effecten daarvan, kan ik op den duur de capaciteit van een ander om het recht op familielevens uit te oefenen aantasten, en kan dat op den duur mijn eigen of mijn eigen familie's capaciteit hiertoe aantasten. Sommige fundamentele individuele rechten hebben de reële potentie om, wanneer zij niet in collectief verband gezien en uitgeoefend worden, zichzelf te ondermijnen.